

סימן לה

הפרשת תרומה מעשר

שימודד כדי שיתן השיעור הראוי, תנחו לנו. לתרומה גדולה שלא נתנה בו תורה שיעור. אבל תורם הוא את המודד – שמודד הוא את טבלו, או מונה ושורק את טבלו ומכוינו לתוך ביתו, וכשምוריש התרומה גדולה ממנו מפריש מואמד ולא ימודד ולא ישקל ולא ימננה.

ג. המעשות בימינו אינם ניתנים לידי בעיליהם בצורה ישירה. מעשר ראשון אינו ניתן ללו, ואם ניתן – לא ניתן המעשר עצמו, אלא מעות הרבה פחות משווים. מעשר שני מחולל על המעות שווה ממנו בפרטה. מעשר עני "כ' ניתן שיעור מינימלי כפי שהרחיבו על כך הפסוקים. לכל המעשות הללו קוראים שם בפיורות בהיותם טבל, וכאומר נתנות מעות תמורהם או מחללים על פחות משווים האמתי. כין שך, אע"פ שמן התורה הם צרייכים להימדד בצורה מדעית, בימינו אין צורך לדעת את הכמות בצורה מדעית.

ד. המתנה הבועיתית מצד המדינה בימינו היא תרומה מעשר. בגם' (ביצה יג ע"ב) מובא: "דحتניא,ABA אילעוז בן גימל אומר: (במדבר יח) ונזהב לכט תרומותכם – בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה ואחת תרומה מנשה. כשם שתרומה גדולה ניתנת באומד ובמחשבה – כך תרומה מנשר ניתנת באומד ובמחשבה".

הראשונים נחלקו האם דעת אבא אלעזר מקובלת אף על חכמים או שלדעת חכמים "מעשר מן המעשר" בדוקא. כתבו Tosfot (גיטין לא ע"א ד"ה כספ):

שאלת
האם בהפרשת תרו"מ בימינו אנו צריכים לשkul את הפירות כדי להפריש בנסיבות מדוקיות או לאו?

תשובה

א. מדין תורה תרומות ומעשרות ניתנות בנסיבות מדוקיות. כאמור בתוספתא דמאי (פ"ח ה"ג): "המרבה במנשות מעשרות מותקנן ופירוחיו מוקולקלין הממעט במנשות מעשרות מותקנן". ופרש רשי"י (מנחות נד ע"ב): "המרבה במנשות – תורם מן הכרדי מודד ארבנט קבין לחולין והחמיší למנשך. מנשותיו מוקולקלין – טבל וממנשר מערביבן דחציו קב החמיší הווי מנשר וחציו הרוי טבל כשאר התבואה שבכרו".

ב. תרומה גדולה ניתנת באומד כאמור בביצה יג ע"ב וכן בגיטין לא ע"ב ובמנחות נד ע"ב) שתרומה גדולה ניתנת באומד ובמחשבה. וכן במשנה (תרומות פ"א מ"ז): "אין תרומין לא במדה ולא במשקל ולא במנין אבל תורם הוא את המודד ואת השקל ואת המני. אין תורמוני בסל ובקופה שהם של מידה אבל תורם הוא בין זהץין ושליין לא יתרום בסאה זהציה מהדה". ופרש רע"ב: "אין תרומין לא במדה – דכתיב (שם) ונזהב לכט תרומותכם, במחשבה אתה תורם כלומר מאומד, ואיך אתה תורם לא במדד ולא במשקל ולא במנין. ואף על גב דהאי קרא בתרומה מנשר הוא דכתיב, אם איינו לנו לתרומה מנשר שהרי נתנה בו תורה שיעור מנשר מן המעשר וצריך:

חובל נחלתו

תרומה מנשך ניטلت מואמד משום הקישא
תרומה נדולה, אבל למצוה אינה ניטلت
אפיקו לאבא אלעוז מואמד אלא במשקל
ובבאה פליינ ובן עלייה דלדייחו אינה ניטلت
כל באומד אלא בדקדק דמעשר מן
המנשך כתיב, ולאבא אלעוז ניטلت היא אף
מואמד, ותדען לך מדרנן בתרומות בפ"ד
המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל
משובח משלהטן ופריך בירושלמי והא תדע
און תרומין לא במדה ולא במשקל ולא במנין
ל"ק כאן לתרומה נדולה כאן לתרומות מונשך
ותני אבא אלעוז בן גומל אמר מני שיאן
תורמין במדה ולא במשקל ולא במנין ת"ל
ונחשב לכם תרומותכם במחשבה אתה תורם
ואין אתה תורם במשקל ובמנין כלומר הוויא
דאין תרומין לא במדה ולא במשקל בתמורה
גדולה ולכ"ע והויא דהשוקל משובח
משלהטן בתמורה מונשך ואבא אלעוז בן
גומל הויא וכדתני אבא אלעוז וכי ואלו
לרבנן אינה ניטلت באומד, גרטין התם
בירושלמי אהיה דהמונה משובח ממי הויא
משובח, אמר ר' מונה מן התורם מואמד.
משמע דמאמד הויא תרומה אלא דהמודד
משובח, וקאמור נמי התם אמר ר' היל
מתניתא אמרה כן והשוקל משובח משלהטן
והפרש מואמד לא הויא תרומה וכדמשמע
הכא בשמנתין דקאמור ג' ג' בלבד דהינו
מדה וממן ואומד, ונ"כ ההיא אבא אלעוז
היא דאלו לרבנן הא ממשען דאפי' עבר
והפרש מואמד לא הויא תרומה וכדמשמע
הכא בשמנתין דקאמור מהשקב הא מדידה
בעי אלא נ"כ אבא אלעוז הויא ואם אינה
ניטلت אלא מואמד קאמור אבא אלעוז היכי
קאמור התם דהשוקל משובח מואמד
בתמורה מונשך, אלא נ"כ אף לאבא אלעוז
לא ילפי' אלא דמעיל מואמד ולא שייה
מצואה מואמד".

"כשם שתרומה גדולה ניטلت באומד – ומיהו
אין להזכיר תרומות מונשך לתרומה גדולה
שיעניל במתכוון חיטה אחת לפטור הכרוי
היא מונשך אמר רחמנא ומיהו אם במתכוון
מוסיף נראה דמעיל דמעיל דמקשין להכי לתרומה
גדולה..."

וכן בהמשך (שם בד"ה ניטلت מואמד): "יש
לומר דרבנן מודו דמאמד הויא תרומה אבל
אין מצוה לנשות מואמד ולא חשב מרובה
במנשות במתכוון לאומד יפה אלא
במתכוון להרבות ומורבה במתכוון והיה
דבכורות דמוקץ לה ר' יוסי כאבא אלעוז בן
גמלא ולא כרבנן שמא התם מרובה במתכוון".
ובתוספות במנחות (נד ע"ב ד"ה ניטلت
באומד) כתוב שני אפשרויות: "וואי לרבען
לדידחו אין תרומות מונשך מואמד או כי
אלעוז בן גומל הא אמרן דמצואה לנשות
מואמד... אי נמי מודו רבנן לאבא אלעוז בן
גומל דמאמד הויא תרומה אבל אין מצואה
לנשות מואמד וא"ת והיכי שרי לרבען
לנשות מואמד א"כ הוה ליה מרובה על
המנשך ויל דהינו כסמרבה במתכוון אבל
במתכוון לאומד יפה לא חשב מרובה". וכ"כ
תוספות בבכורות (נח ע"ב ד"ה כספ):

אמנס הרמב"ם (היל' תרומות פ"ג ה"ז) פסק:
תרומות מונשך אין מפרישן אותה באומד,
אלא מדקדק בשיעורה ואפיקו בזמן זהה,
שהרי שינויה מופרש בתורה".

וכן הרמב"ן (גיטין לא ע"א ד"ה ניטلت באומד)
כתב שתרומות מונשך ניטلت רק עפ"י
חשיבות ולא באומד. ז"ל: "ולרבנן תרומה
גדולה דוגא באומד אבל במנין איתנו מן
המודח, אבל **תרומות מונשך דוגא במנין**
ולא באומד כלל..."

וכן הרשב"א (ביצה יג ע"ב) כתב: "תרומה
גדולה אינה ניטلت למצואה אלא מואמד אבל

תרומות מעשר נונשר ני"ש ומושמע כהנ"ז".
ה. הבעייה השנייה היא בעית המפריש.
בפשתות המפריש הוא הלי והוא היחיד
שרשי לכך, כמוות התורה: "ואל הלוים
תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאות בני
ישראל את המונשר אשר נתתי לכם מאותם
בנהלכם והרמתם ממנה תרומות ה' מונשר מן
המנשר" (במדבר פ"ח פס"כ).

וכן נראה מכמה מקורות בירושלים.
במסכת דמאי (פ"ה ה"ב): "עד כדין כהן לוי
ישראל אין יאמר תרומות מונשר נמצאת
מפרייש נעל דבר שאיינו שלו".

וכן במסכת תרומות (פ"א ה"א) בה"א
סבירה הגם' לחלק בין תרומה גדולה
لتרומע, שהאחרונה אינה יכולה להיות
אלא עיי בעליה. ז"ל: "אתם ולא שותפין
והתען שותפין שתרמו זה אחר זה אלא כאן
لتתירום' גודלה כאן לתירום' מונשר כלום למדוע
لتתירום' גודלה אלא מתרומה מונש' אלא כאן
להלכה כאן למונשה".

וכ"כ המהריט (שות"ח"א סי' פה): "ואורטם
שקוראים שם למןשר א' בלבד ומפריישן ממנה
תרומה מונשר **חוושני להם מעון שבמיתה**
זהו"ל תורם את שאינו שלו שהמנשר הזה
משקרים לו שם שוב איינו שלו אלא של לוי
הזה ואינו רשאי לתרום נעד שייגיע לידי של
לוי והוא יתרום או מי שייתן לו רשות.
דאמרין בסוף פרק כל הגט אהיה דתニア
ישראל שאמר לוי כור מונשר לך ביד אבא
אין חוותין לתרומה מונשר שבכו דקוץ
תקונית התקינה ב"ה ופרק' וכי יש לו רשות
לב"ה לתרום תרומה מונשר ומפני אין אבא
אלעוזר בן גומל הוא דתニア אבא אלעוזר בן
גומל או' ונחשב לכם תרומתכם בשתי
תרומות הכתוב בדבר א' תרומה גדולה וא'
תרומה מונשר כשם שתרומה גדולה נטלה

לעומתם בספר יראים (סימן קמ) כתוב:
כשם שתרומה גדולה נטלה באומד
ובמוחשבה כך תרומה מונשר נטלה באומד
ובמוחשבה".

לפי"ז שלוש שיטות ראשונים לפניו:
1) שיטת הרמב"ם, הרמב"ן והרשב"א
שתיות מעשר ניטלת בדקוק בלבד (וכ"ג
הרדר"ז ח"ב סי' תשלא).

2) שיטת תוספות (וכ"כ בכפתור ופרח פ"ג)
בכמה מקומות שלדעיה אחת מקבלים את
השיטה הראשונה, ולדעיה השניה סוברים
שעדיפות בנתינה מדיקת אלול ניתן
لتתירום תרומה מעשר אף באומד.

3) שיטת ספר יראים שתירום"ע כתירו"ג
ניתנת במוחשבה ובאומד.

בשו"ע (י"ד סי' שלא סכ"ג) פסק כרמבי"ם,
וז"ל: "תרומה מונשר אין מפריישן אותה
באומד, אלא מדקדק בשיעורה, ואפיו בזמנ
זהה; דבר שדרכו למדוד, מודד. ודבר הנשקל,
שוקל. ודבר שאפשר למנותו, מונה. היה אפשר
למנותו ולשקלו ולמדודו, המונה משובח,
ומדובר משובח ממונו, והשוקל משובח
משינויו..." ...

והנה אנו הימים איננו מונבים ולא שוקלים
לפני הפרשת תירום"ע, אמנם הדבר מוסבר
על"י האמור בשות"ת צי' אליעזר (חלה יא
סימן ס) שכותב: "זינען בשור"ת קרית מלך רב
ח"ב סי' ט' שכותב ז"ל: דע שששלאתי לחכמי
ירושלים ת"ז אין מפריישים תרומות מונשר
מאומד הלא פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג
תתרומות דאין מפריישן תירום"ע באומד
אלא מדקדק בשיעורה אפי' בויה"ז שהרי
שיעורו מפורש בתורה וכן פסק מrown בש"ע
ו"ז סי' של"א סכ"ד. והшибו לי דחם מוציאין
יותר ואומרים שהיתר על א' מונשרה יהיה
תרומה גדולה והאחד מונשרה דוקא יהיה

הרא"ש והרעד"ב והרביבמ"ץ שם. אמןם בירושלמי תרומות (פ"א סוף ה"א) ממשמע שר' יוחנן סובר שישראל מפרשיש אף תרומ'ע: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי ישראל שאם' ללו כור מעשר יש לך בידי והילך אותו בן לוי ונשאן תרומות מעשר על מקומך אחדר והליך ישראל ונתנו לבן לוי אחר אין לך עליון אלא תרומות, הדא דתימא בשנתנו זה עד שלא נשאו זה אבל אם נשאו זה נוד משתרם ביטול תרומתו תרומה, וכוללה מניה מכין שאמר לו כור מעשר יש לך בידך ונעשה שלוחו נמצא כתורס ברשות ישראל פטור לה כרבי יוסי דרבי יוסי אמר בעל הבית שתרומות את המעשרות מה שנעשה עשו. רבי יוחנן בשם רבי ינאי ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי והילך את דמיו דושש לתרומות מעשר שבו כהדא אילופוסה יhab לרבי שמעון בר אבא מעשר אמר ליה מותקן הוא אתה שאל לרבי יוחנן אמר ליה אילופוסה אחינו נאמן. והוא רבי אישנה בענאי קומי דרבי יוחנן כמו כרבי יוסי דרבי יוסי אמר בעל הבית שתרומות את המעשרות מה שנעשה עשו. אמר ליה אין בבליה קמות עליה".

וכך פסק הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג הי"ב):

"מצות תרומות מעשר שיפוריש ארבעה בן לוי ממנהנשרו, שנאמר וכי תקחו מאת בני ישראל את המעשר, ויש לישראל להפריש אותה וליתנה לך, וויתן המעשר ללו אחר שיפוריש ממנה תרומתו שהיא מעשר מן המעשר".

והסכמים עמו הראב"ד (פ"ג ה"כ).

באומד כך תרומות מעשר וכולוי וכחם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום גודלה כך יש לו רשות לתורום תרומות מעשר. ורבנן פליגי עלייה ולית להו חק והיקש דמקיש תרומות מעשר לתרומה גודלה וכרבנן קי"ל דתרומות מעשר אינה נטלה באומד דתען בפ"ד דתרומות המונה משובח והמודד משובח הימנו והשקל משובח משלשתן, ובפרק קמא דתרומות אמרתינו דין דאן תורמין לא במדה ולא במשקל רמי מותניתין אהדי ומושני כאן בתרומה גודלה כאן בתרומו' מעשר ותני כן אבא אלנדז בן גומל ארום' מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ת"ל ונחשב לכט תרומותכם כר' אלמא רבנן פליגי עלייה ומותני' רבנן היא. והוא דתען בפ"ה דדמיאי הרוצה אלעדן בן גומל הוא כלו **ויחידאה היא**. וכי להפריש תרומה ותרומו' מעשר כאחת וכי' הקשה רבינו שמשון ז"ל וא"ת הדיאץ ישראל מפריש תרומות מעשר ולהלא מעשר ראשון דלווי הוא ונעליו להפריש ומושני דילמא אבא ונעלוד בן גומל הוא כלו **ויחידאה היא**.

וכמו הר'ש שהביא מהרי"ט סברו אף